

El nostre ADN literari, al descobert

La recent troballa de la tomba de Pere Marc, pare d'Ausiàs Marc, i de l'esposa del poeta, Isabel Martorell, germana de Joanot Martorell, al monestir de Sant Jeroni de Cotalba (la Safor), ha agitat la comunitat científica. Un importantíssim descobriment, el de l'ADN de dos dels escriptors més grans de la nostra història, que es presentarà al mes de novembre i que avança EL TEMPS.

Reportatge de Vicent Garcia Devís

Dels grans escriptors i poetes interessa, per sobre de tot, la seva obra, el seu abast i perdurabilitat. Tot i que també hi ha un component fetitxista o mitòman pel que fa al lloc on reposen els ossos. L'indret de l'última porta tancada a la vida després de la mort, la sepultura amb les restes mortals. És conegut que a París, al cementiri de Père-Lachaise hi ha soterrats Jean-Baptiste Poquelin, Molière, o l'irlandès Oscar Wilde. Al de Montparnasse, Jean-Paul Sartre i Simone de Beauvoir. La nostra literatura, però, també és ben nodrida de clàssics. On estan soterrats Jaume Roig, Joanot Martorell, Joan Roís de Corella o Ausiàs Marc? Sabem que les restes de l'autor de *l'Espill* estan a l'església de Sant Nicolau de València. I que Ausiàs Marc jau en algun racó del subsòl de la Seu, la catedral de València. Per una d'aquelles cabrioles del destí, s'han trobat abans les restes del pare que del seu insigne fill.

Al monestir de Sant Jeroni de Cotalba, terme d'Alfauir, a vuit quilòmetres de Gandia, acaben de localitzar i identificar la tomba i les despulles del pare d'Ausiàs

Marc, el poeta i cavaller Pere Marc. També s'han identificat les restes de les seues nores Isabel Martorell i, possiblement, de Joana Escorna.

La família Marc pertanyia a la petita noblesa valenciana descendent dels catalans que acompanyaren el rei Jaume I en la conquesta del futur Regne de València. I havia mantingut una estreta relació amb els frares jerònims de Cotalba. Fins ara, tanmateix, es pensava que la guerra del Francès, la Guerra Civil i els saquejos crònics havien arsat les obres d'art, les tombes i tots els tresors que allí hi havia.

Sant Jeroni ha estat els darrers sis segles monestir, caserna militar, presó, espai de cavallerissa i corral de cabres. Part dedins, però, hi havia alguna cosa més. Un grup d'investigadors, amb la cobertura legal de la Llei del Patrimoni Cultural Valencià, obtingué l'autorització per investigar en el monestir de la família Trénor, una nissaga d'origen irlandès arrelada a València que va adquirir el complex gràcies a la desamortització de Mendizábal.

Com a conseqüència dels treballs, els investigadors han localitzat els sarcòfags

MONESTIR. En la imatge gran, vista general de Sant Jeroni de Cotalba. En la fotografia de baix, les cortines que oculten la zona de soterrament de Pere Marc. A sota, les parts del monestir que envolten les tombes dins i fora.

de Pere Marc i de les dues dones amb les quals es va casar el seu fill, Ausiàs, i de les quals va enviuadar, una d'elles la germana de l'autor de *Tirant lo Blanc*. Una troballa excepcional que comporta disposar de l'ADN nuclear o mitocondrial d'Ausiàs Marc i de Joanot Martorell. Una troballa de gran magnitud que podria facilitar la recerca i la localització de les restes dels dos escriptors valencians.

Com aclareix Manuel Polo, antropòleg i membre directiu de Paleolab, laboratori d'arqueologia i bioantropologia funerària de València, les persones tenen la meitat de l'ADN de la mare i l'altra meitat del pare. I els investigadors ja disposen d'eines científiques, com ara els marcadors SNT, que poden facilitar, a partir de partícules minúscules de l'ADN nuclear o mitocondrial, la identitat genètica d'un subjecte, encara que hagen passat 600 anys de la seua mort i tot. L'antropologia forense ja està fent possible recuperar un ADN molt degradat, però els enterraments en esglésies, en general, mantenen l'esquelet en situacions òptimes de conservació, apunta Polo. El descobriment, per tant, podria ser cabdal.

Una 'obligació' anomenada Ausiàs

La família Marc residia al carrer Major de Gandia. Pere Marc, nascut a València entre 1336 i 1338, va ser cavaller i un se- →

AMB AUSIÀS MARC, SOTERRAT A VALÈNCIA, ES TRENCÀ LA TRADICIÓ DE SOTERRAMENTS FAMILIARS AL MONESTIR DE COTALBA

→ nyor feudal que va regir amb mà de ferro els seus dominis. Però també va escriure poesia, de la qual es conserven una desena de composicions. El pare d'Ausiàs va lluitar amb el seu germà, Jaume Marc II, contra Pere el Cruel. Va ser tresorer del duc reial de Gandia i mà dreta d'Alfons el Vell. Casat el 1395 en segones núpcies amb Elionor Ripoll, una jove a la qual doblava l'edat –quan es casaren ell tenia al voltant de 40 anys i ella no arribava als 20– la parella va tenir una nombrosa descendència. La mort, però, rondava com una maledicció el llinatge dels Marc: només van sobreviure a la infantesa Joan, el primogènit, Peirona, la filla sordmuda, i Ausiàs Marc. Quan naix qui seria el més gran poeta valencià, el seu pare, Pere Marc, tenia 60 anys. L'engendrament, més per obligació que per devoció, era necessari per tal de consolidar el llinatge amb un nou mascle de la mateixa estirp, de la mateixa branca dels Marc de Gandia.

La mort de Joan Marc, el fill primogènit i predilecte, havia fet caure en la més absoluta desolació Pere Marc. I com a pare, a més, es veia obligat a seguir fil per randa les seues darreres voluntats: Joan va deixar especificat als seus marmessors que, si moria, el seu pare havia d'engendrar un altre fill mascle. El llinatge no es podia acabar, perpetuar-lo era una religió entre les grans famílies medievals. "Ausiàs va nàixer perquè així ho va deixar ordenat en testament al seu pare el difunt Joan", assegura Ferran Garcia-Oliver, professor d'història medieval de la Universitat de València.

Història d'unes restes

Si hi ha unes restes, hi ha un indret que

les acull. El monestir de Sant Jeroni de Cotalba naix amb una important intervenció de Pere Marc: és Alfons el Vell qui encomana a la seua mà dreta, tant a Gandia com a les Corts, que aporte idees i supervise les obres. Els monjos que l'habitaren provenien de la costa de Xàbia i molts d'ells havien sigut segrestats per pirates barbarescs i després alliberats gràcies als rescats pagats pel Duc de Gandia. A la primeria del segle XV, els monjos es traslladaren a una població de l'interior fugint de la perillosa costa.

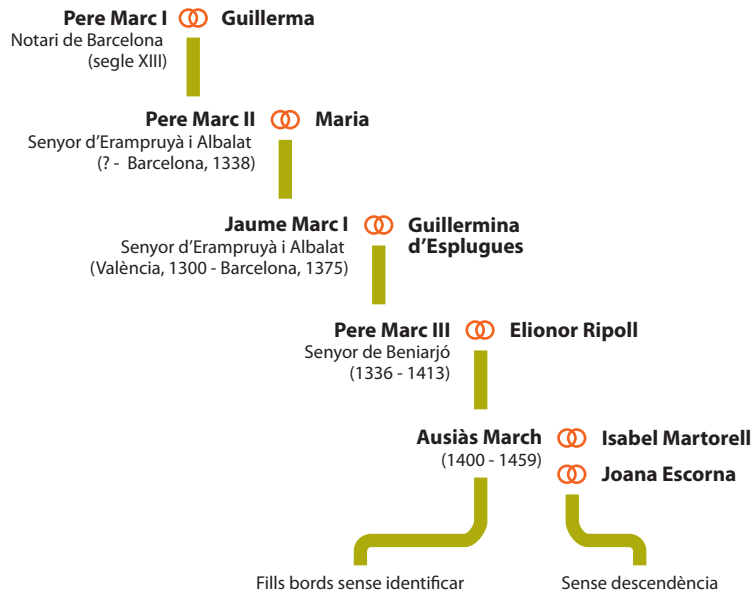
planta amb passadissos gòtics bellíssims construïts per Pere Compte, el mestre constructor de la Llotja i de l'entrada a la capella del Sant Calze a la seu de València. Un lloc on van treballar "els millors". Entre més, Damià Forment, Paolo de San Leocadio i Nicolau Borràs, un frare pintor de l'escola de Joan de Joanes.

L'església, on s'han fet les excavacions, era gòtica i va ser retocada en barroc al XVIII. Dins del temple, cadascuna de les set capelles laterals alberga el mausoleu d'importants famílies nobles medievals, importants famílies que pagaven sumes astronòmiques per ser enterrades allí. I és en la segona capella a la dreta mirant al presbiteri on es pensava que reposava Pere Marc. La deducció resultà ser falsa. Les llosetes funeràries que cobrien els sarcòfags de la família Marc es troben als peus de l'imponent cor del recinte sagrat. Va ser en aquest lloc on el seu fill benamat Joan Marc, mort el 1398 a Nicòsia, durant un pelegrinatge de camí a Jerusalem, havia deixat dit que el soterraren. L'havien de dur, segons acta notarial signada per ell abans d'iniciar el sagrat viatge, amortal·lat de monjo jerònim. El seu cadàver havia de

ser acompanyat per criats i serfs pobres mendicants, a peu i demanant almoines al seu pas fins a Cotalba. "Els marmessors vestiran el seguici fúnebre amb gralles i caperons de drap blau obscur", establia l'acta.

Joan deixa en vida als monjos més de 7.000 sous per al seu funeral. I deixà encomanades a València, Gandia i Barcelona, la terra dels seus avantpassats, més de mil misses per mantenir les portes del cel de bat a bat. Joan mor su-

La nissaga Marc

El monestir de Cotalba, "turó blanc", orientat de cara a la mar, té una aparença de castell que sembla voler enganyar els pirates. Però es tracta d'un monument que palesa el pas del temps i que pateix un deteriorament accelerat. Sortosament, els fonaments i l'estructura s'estan refermant amb tecnologia punta.

Tornant a la seua gestació, en quedar vacant el ducat de Gandia, els Borja van adquirir la seu ducal, amb la força que atorgava el papat, i afegiren una primera

ORÍGENS D'UN LLINATGE.

En la fotografia, les runes del castell d'Eramprunyà, a Gavà (Baix Llobregat), un dels senyorius de l'avi de Pere Marc, pare d'Ausiàs Marc.

posadament en glòria però, per paradoxes de l'existència, el seu cos no retornarà mai a la terra dels seus ancestres. Aquella obsessió del primogènit per la mort l'heretarà el seu germà Ausiàs i quedarà plasmada en els seus poemes.

També hi ha una història per contar sobre les restes de Pere Marc. A 75 anys, el pare d'Ausiàs va viatjar a la ciutat de Balaguer en una missió de caràcter secret però sembla que relacionada amb l'alçament de Jaume d'Urgell i la irrupció de l'hereu Ferran d'Antequera. Allí va morir i allí va ser soterrat. Però havia deixat en testament que volia descansar eternament a Sant Jeroni de Cotalba, sota les lloses que havien d'allotjar les restes del seu fill Joan. Un any després de la mort, el 1413, hi foren traslladades les seues despulles.

L'esposa, i mare d'Ausiàs Marc, Elionor Ripoll, que va morir 16 anys després, va triar per ser soterrada un lloc ben lluny de la família Ripoll i també del seu espòs, el fossar de l'església de Santa Maria de Gandia, "en lo vas apellat dels bracers", com un darrer senyal d'humilitat. Com destaca el professor Ferran Garcia-Oliver: "És un bon barem dels escassos lligams d'afecte familiar i, en particular, dels matrimonials, que covaven en el si de la noblesa medieval. Per a moltes dones, l'autèntica llibertat d'acció s'acomplia amb la preparació del definitiu viatge al més enllà!". En vida, les dones passaven de l'autoritat del pare a la del marit, d'un home a un altre. Però "també volia ser soterrada a Gandia per poder viure la mort prop de la seua filla sordmuda, la trista Peirona".

Les repartides restes Marc

San Jeroni de Cotalba havia començat com un projecte ideal de pobresa i austeritat i va acabar essent el cementiri dels nobles. La "contaminació espiritual" de la idea primigènica monacal de la pobresa va fer caure aquest orde monàstic en desgràcia, tot i ser un dels més importants de la Corona d'Aragó. A partir de Pere Marc es va trencar la tradició de

soterrar allí els membres de la branca familiar. Cotalba deixava de ser el mausoleu dels Marc: les últimes que van ser allí enterrades foren les dues dones d'Ausiàs Marc, les quals, naturalment, no eren del mateix llinatge. Isabel Martorell, amb la qual el poeta només va estar casat uns mesos, va morir novençana. La segona esposa del poeta, Joana Escorna, també fou inhumada al monestir. Cap d'elles no va tenir descendència amb Ausiàs –tots els fills del poeta van ser bastards– però ambdues deixaren l'espòs com a hereu universal, la qual cosa li va causar nombrosos enemistats familiars.

Sant Jeroni, altrament, es va convertir en cementiri de gent del poble i de pagesos acomodats. Els nobles, com Ausiàs Marc, es van fer soterrar en esglésies o catedrals de més importància per distingir-se en la mort i en el camí de l'eternitat.

Les despulles de Pere Marc, el pare del més gran poeta en català, i d'Isabel Martorell, esposa i germana de dos grans

de la literatura universal, han estat localitzades i identificades. També, tot i que falta la confirmació oficial definitiva, hi hauria les despulles de Joana Escorna, la segona esposa i tal vegada la més amada per Ausiàs Marc. I ara mateix, les restes reposen en caixes separades en un laboratori públic que depèn de la Generalitat a València. A l'espera de ser presentades en societat a l'església de Sant Jeroni de Cotalba a finals d'aquest mes de novembre, davant la comunitat científica i els intel·lectuals lletraferits interessats en la matèria. El que es plantegen ara són els dubtes al voltant de la propietat dels ossos. "Indubtablement pertanyen als Trénor", opina Garcia-Oliver. L'altre dubte és què se'n farà, de les despulles. Si restaran eternament arraconades en alguna dependència de l'administració valenciana, o serviran per bastir una investigació de llarg abast que ens permeta acabar de lligar els caps de la història dels Marc. El temps ho dirà. ●